

takovým k čsl. lidu obrátila, poněvadž prý původně myslel, že by musil takové provolání o budoucí cestě vývoje v osvobozené republice činit sám.

Beneš v závěru rozmluvy vyjádřil svůj dojem, že u srovnání s druhými stranami a politickými skupinami máme my, komunisté, svoji koncepci nejvíce promyšlenou a nejjasnější. Beneš uvádí, že musíme býti nadále ve vzájemném kontaktu a že tento kontakt, který bude nutný zvláště v očekávaném rychlém spádu událostí, bude moci sprostředkovávat velvyslanec Fierlinger. Beneš opakuje, že očekává již brzký konec války. „Od dubna čekám pád Německa každý den.“

Delegace strany uzavřela pak jednání s Benešem, při čemž poslanec Gottwald konstatoval, že snad možno výsledek jednání charakterisovat rčením, které se během rozmluv z obou stran často používalo a sice „Věc je na dobré cestě“.

V den 20. prosince, o slavnostním příjmu na československém vyslanectví vyžádal si prezident Beneš rozmluvu se zástupci strany, kteří byli přítomni a sdělil, že pokládá za nutné znovu žádat od vedení naší strany, aby pokud možno shovívavě posuzovalo osobní otázky, týkající se ministra Huberta Ripky a bývalého komunistického poslance Clementise. O Ripkovi uvádí, že by nebylo dobře jej negativním stanoviskem zahánět napravo. A pokud jde o Clementise, že žádá přezkoumání našeho důsledného odmítavého stanoviska k němu.⁷

AÚV KSČ, Praha. Orig.

[3]

1943, 21. prosinec. Moskva. — Dopis Klementa Gottwalda československým komunistickým pracovníkům ve Velké Británii o výsledku politických jednání moskevského vedení Komunistické strany Československa¹ s prezidentem dr. E. Benešem.

Milí soudruzí, u příležitosti návštěvy presidenta republiky v Moskvě byla mezi presidentem a zástupci naší strany vedena důležitá politická jednání. Za vedení strany se jednání zúčastnili soudruzí Gottwald, Šverma, Kopecký a Slánský. Jednání, která probíhala v šesti obsáhlých rozmluvách, se týkala hlavně dvou skupin otázek. Za prvé otázek našeho národního odboje až do porážky Německa a osvobození Československa. Za druhé otázek budování nového života v osvobozené republice v přechodném období po pádu Německa až do voleb a ustavení nového Národního shromáždění.

Laskavostí pana presidenta dostali jsme možnost poslat vám tento dopis. S obsahem dopisu byl seznámen i soudruh Fierlinger. A nyní k samotné věci.

⁷ Dr. Vlado Clementis byl v r. 1940 vyloučen moskevským vedením KSČ ze strany pro svůj postoj k otázce německo-sovětského paktu z r. 1939 a k sovětsko-finské válce. V r. 1945 byla otázka jeho vyloučení znovu projednávána a na předsednictvu ÚV KSČ dne 3. července 1945 bylo usneseno jeho zpětné přijetí do strany.

¹ Podle rozhodnutí ÚV KSČ z října 1938, jímž bylo organizováno rozestavení stranických sil v nových podmínkách, odešla většina členů politického byra v čele s Kl. Gottwaldem do Sovětského svazu. Členy zahraničního vedení strany, jež sídlilo v Moskvě, byli zpočátku Kl. Gottwald, J. Šverma, V. Kopecký, V. Široký, B. Šmeral, Č. Hruška, J. Krosnář, R. Appelt, R. Slánský a po 15. březnu 1939 i R. Vetiška. V souvislosti s rozpuštěním Komunistické internacionály v r. 1943 byla práce moskevského vedení strany reorganizována a vytvořeno zahraniční byro KSČ ve složení: Kl. Gottwald, J. Šverma, J. Krosnář, B. Köhler, V. Kopecký, R. Appelt a R. Slánský. V tomto složení s výjimkou J. Švermy, který zahynul na Slovensku 10. listopadu 1944, působilo zahraniční vedení KSČ až do konce války. Řídilo práci československých komunistů v emigraci i v okupované vlasti. Stále více přímo ovlivňovalo celý vývoj československých akcí v zahraničí a bojovalo proti všem reakčním tendencím, jejichž zřídlem byla londýnská buržoazní emigrace. Kolem moskevského vedení KSČ se tak vytvářelo druhé centrum československého zahraničního odboje, jež se v souladu s celkovým vývojem situace stalo nakonec centrem vedoucím. Významným předělem na této cestě byly právě výsledky moskevských jednání zástupců KSČ s Benešem v prosinci 1943.

1. Naše návrhy na zesílení domácího i zahraničního odboje

Vycházejíce z toho, že válečné události spějí k vyvrcholení, což se strany všech protivníků hitlerovského Německa vyžaduje maximální vypětí válečného úsilí, aby definitivní porážky nepřítele bylo dosaženo co nejdříve;

že národy Československa mají životní zájem na brzkém vítězném skončení války a že Československo jako stát jsoucí s Německem ve stavu války je politicky, smluvně i morálně zavázáno brát plnou účast na společném válečném úsilí;

že československá vláda v Londýně jakožto vláda válčícího státu je povolána být iniciátorem a organisátorem válečného úsilí země, kteroužto povinnost dosud plnila vláda jen nedostatečně;²

že budoucí mezinárodní postavení Československa bude záviset ve značné míře na tom, jaký bude jeho vlastní vklad ve společné válečné úsilí spojeneckých národů, takže nyníjší pasivita londýnské vlády skrývá v sobě nebezpečí i pro budoucnost — navrhovali jsme:

1. Aby vláda považovala za svůj přední státní úkol vést a organisovat na území republiky aktivní boj proti okupantům všemi prostředky. Za tím účelem aby především vydala jasnou oficiální proklamaci,³ v níž by byl položen obzvláštní důraz na ozbrojený boj a tvoření ozbrojených družin a partyzánských oddílů, jakož i na jednotnou organizaci a vedení celého národního odboje v zemi pomocí národních výborů v místním i širším měřítku. Zdůraznili jsme, že ačkoli mezi všemi složkami národního odboje panuje principiálně shoda názorů o nutnosti ozbrojeného odboje proti okupantům a tvoření ozbrojených družin a partyzánských oddílů, jakož i o nutnosti tvoření národních výborů jakožto jednotných vedoucích orgánů domácího boje — přece v tomto směru není dosud ani jediného jasného a konkrétního usnesení a projevu samé vlády. Trvali jsme proto na tom, aby vláda co nejdříve podobné kroky učinila, což bude zkušebním kamenem její skutečné vůle mobilisovat proti nepříteli všechny síly, jimiž republika doma i za hranicemi disponuje.

President uvedl, že i podle jeho mínění bude mít na budoucí postavení Československa značný vliv míra jeho účasti na společném válečném úsilí proti hitlerovskému Německu; zdůraznil, že obzvláště v konečné fázi války musí být v boji proti okupantům dohnáno to, co bylo dosud zameškáno a že boj našeho lidu doma musí vrcholit národním povstáním proti Němcům ve vhodný okamžik; uznal, že k tomu, aby se tak mohlo stát, musí být už nyní domácí boj stupňován; přiznal účelnost a nutnost tvoření národních výborů už v nyníjší fázi boje. Přitom všem však prohlásil, že si není ještě jist, v jaké formě — zda veřejným oficiálním vystoupením a pod. — má vláda v této věci zasáhnout.

2. Navrhovali jsme dále, aby vláda vydala zákon proti jakékoli aktivní spolupráci s německými okupanty a proti jakékoli aktivní podpoře Háchovy vlády a Tisovy vlády. Zákon

² Československá vláda v Londýně i president Beneš prakticky až do konce r. 1943 odmítali návrhy KSČ na organizování partyzánského hnutí, neboť v ozbrojeném boji lidových mas právem viděli vážné ohrožení budoucích mocenských pozic buržoazie. Na škodlivost tohoto postoje byl Beneš upozorněn i představiteli Sovětského svazu při svých moskevských jednáních o československo-sovětskou smlouvu, jak o tom referoval 11. ledna 1944 londýnské emigrační vládě: „Nebylo to nikdy řečeno jako výtka, ale přece jen několikrát v rozhovoru se Stalinem bylo mi řečeno, že se musíme připravovat na to, že i v naší zemi bude válka, že musíme tam dělat partyzánskou válku, jak to dělají v Polsku a všude jinde. Domnívají se, že tyto věci si máme dohodnout. Nepodal to jako z vlastní iniciativy, nýbrž při diskusi o vojenském memorandu žádal, abychom si to připravili, že tu partyzánskou válku u nás musíme dělat.“ [B. Laštovička, V Londýně za války, str. 309.]

I když se nakonec podařilo komunistům získat souhlas Beneše i československé vlády, aby vydali proklamaci k rozvíjení partyzánského boje na okupovaném území (viz projev Beneše ve Státní radě dne 3. 2. 1944 — E. Beneš, Šest let exilu a druhé světové války, str. 382—388, a svolání československé vlády z 12. 3. 1944 — viz dokument čís. 12), praktické činy a pomoc londýnské vlády partyzánskému hnutí zůstávala daleko za těmito slovními proklamacemi.

³ Stalo se tak svoláním československé vlády k českému a slovenskému lidu dne 12. března 1944 (viz dokument čís. 12).

má tuto spolupráci a podporu postavit pod trestní sankce a má se výslovně týkat nejen veřejné byrokracie všech stupňů, pokud tato udržuje pro Němce chod veřejné správy, nýbrž také těch hospodářských kruhů, které pomáhají Němcům udržovat v chodu válečnou výrobu, dopravu, zásobování a financování. Připomenuli jsme, že k chystanému vládnímu projektu obdobného zákona nemůžeme zaujmout definitivní stanovisko, poněvadž neznáme dostatečně jeho obsah.

President uvedl, že chystaný vládní projekt obsahuje hlavní zásady zákona, jehož definitivní a plný text má být schválen až doma; že zákon mluví o vinících války, při čemž má na mysli jak okupanty, tak zrádce; že má dát možnost, aby byli postiženi viníci nejen během okupace, nýbrž už před Mnichovem, a má znemožnit jakoukoli profašistickou činnost i pro budoucnost v osvobozené republice; že zákon pomýšlí také na stíhání spolupráce s Němci na hospodářském poli.

V odpověď na vývody presidenta jsme zdůraznili, že můžeme souhlasit, aby byly vládou a Státní radou přijaty jen hlavní zásady zákona a podrobné propracování ponecháno pro domov, že však nemůžeme připustit, aby pod záminkou „universálnosti“ zákona bylo jeho vydání protahováno do nekonečna; že trváme na tom, aby zákon byl vydán co nejdříve, aby byl do vlasti systematicky propagován a působil tak na diferenciaci v řadách háčovských a tisovských spolupracovníků.

3. Jako další politický prostředek národního boje jsme dále navrhli, aby vláda vydala oficiální proklamaci ke Slováckům, v níž budou Slováci uznáni za národ nacionálně svébytný a vysloven závazek, že budoucí postavení Slováků v osvobozené republice bude řešeno podle vůle slovenského národa a podle zásady „rovný s rovným“.⁴ Proklamace nechť je spojena s výzvou k rozhodnému a všemi prostředky vedenému boji slovenského národa proti účasti Slovenska ve válce na straně Německa, proti Němcům a proti zrádné bratislavské vládě a za její svržení jakožto jediné cesty ke slovenské svobodě. Zdůraznili jsme, že toto principiální přiznání nacionální svébytnosti slovenského národa nikterak nepředurčuje konkrétní úpravu postavení Slovenska v rámci Československé republiky, což má být řešeno až doma.

⁴ Tento požadavek oficiální deklarace čs. vlády ke Slováckům vyslovil a všestranně zdůvodnil jeho naléhavost V. Kopecký již předtím v programovém článku „Češi a Slováci“ (Československé listy, 15. 9. 1943) a opakoval jej o několik měsíců později ve stati „Znovu o Čechách a Slováckách“ (viz dokument č. 7). Šlo o to, aby československá vláda v Londýně revidovala své stanovisko o jednotném československém národě, proklamované ve vládním prohlášení z 30. června 1943 (AÚD KSČ, Praha, f. 38, inv. j. 66, str. 15–17; též Čechoslovák, 16. 7. 1943).

Tímto prohlášením, jež vysílal londýnský rozhlas 11. července 1943 jako „Poselství čs. vlády domů“, se československá emigrační vláda prohlásila za „plnoprávného reprezentanta suverénního československého národa“. Vládní prohlášení bylo koncipováno jako odpověď na slovenské memorandum z 10. února 1943 (AÚD KSČ Praha, f. 38, inv. j. 174, str. 465). V tomto memorandu čechoslovakisticky orientovaná maffistická skupina Benešových stoupenců na Slovensku slavnostně slibovala věrnost „československé vládě v Londýně, kterou pod vedením pána prezidenta dr. Edvarda Beneša uznáváme my Slováci doma za jedinou legální vládu našeho národa“. Memorandum šlo tak daleko, že předmnichovskou republiku označovalo za vzor „socialnej spravodlivosti a národnostnej a náboženskej snášanlivosti“ a ani slovom se nezmiňovala o slovenských národních právech a požadavcích. Přirozeně nevyjadřovalo mínění slovenského lidu v otázce československého národa, vládě se však hodilo, aby jím mohla podepřít své čechoslovakistické stanovisko.

Buržoazní čechoslovakismus působil neblaze, neboť brzdil protitisovský boj slovenského národa a živil nacionalistické tendence v řadách slovenského protifašistického odboje. Luďácká vládnoucí klika využívala projevů čechoslovakismu k tomu, aby udržela masy slovenského lidu pod svým vlivem a oslabovala frontu boje za lidově demokratické Československo. Využila k rozsáhlé rozhlasové a tiskové kampani i prohlášení československé vlády z 30. 6. 1943.

Proti vládnímu prohlášení vystoupili českoslovenští komunisté v Londýně, a to jak na stránkách tisku (Nové Československo, 24. 7. 1943, články A. Bihellera a K. Pfeiferové), tak v politickém výboru Státní rady, kde odsoudili obsah prohlášení i skutečnost, že vláda učinila projev tak velkého politického dosahu, aniž informovala předem předsednictvo anebo politický výbor Státní rady (projevy V. Noska ze 16. 7. a 6. 9. 1943 — viz SÚA Praha. SR-L, zápisy schůzí politického výboru, zápis schůze 16. 7. 1943 a 6. 9. 1943). Polemika započatá v politickém výboru (srov. Slávikovu odpověď ze 13. 9. 1943 na vystoupení Noska; tamtéž, zápis schůze 13. 9. 1943) pokračovala koncem září a v říjnu 1943 v plénu Státní rady (viz pozn. k dokumentu č. 7).

S tímto naším návrhem projevil prezident úplný nesouhlas. Trvá na svém názoru o jednotném „československém národu“.⁵ Přitom uznává naše právo na uplatňování našeho vlastního stanoviska, což nemůže být překážkou pro společný postup v ostatních otázkách národního odboje a výstavby osvobozené republiky.⁶

4. Konečně jsme navrhli, aby vláda v dohodě s příslušnými činiteli připravovala pro vhodný okamžik zásah zahraniční čs. branné moci na domácí půdě. President s tímto návrhem plně souhlasil a zdůraznil, že příslušná jednání se již vedou. O podrobnostech nelze přirozeně psát.⁷

II. Naše návrhy na některá opatření pro přechodné období v osvobozené vlasti

Považujeme za žádoucí, aby Národní fronta, vytvořená v procesu nynějšího národně osvobozenického boje československého lidu proti cizácké okupaci, měla své pokračování i při budování a vytváření nového života v osvobozené vlasti;

vycházejíce ze samozřejmého předpokladu, že základními pilíři osvobozené republiky budou skutečná demokracie a pevné přátelství se Sovětským svazem navenek;

považujeme za stejně samozřejmé, že konečnou formu a obsah státního a společenského zřízení osvobozeného Československa určí demokratickou cestou sám československý lid;

snažíme se současně o to, aby přechod od okupačního režimu k novému životu — překonání důsledků okupace a války, znovubudování státu, zajištění zásobování obyvatelstva atd. — probíhal pokud možno hladce a organizovaně — pročež se už všechna přechodná opatření od začátku musí dít cestou vskutku demokratickou, to jest za aktivní účasti nejširších vrstev československého lidu a v jejich duchu a musí být prováděna politickými skupinami a lidmi, kteří oddanost k národu a k lidu všestranně osvědčili v národně osvobozenickém a protifašistickém boji jak před Mnichovem, tak po Mnichovu, navrhujeme pro přechodné období některá přechodná opatření:

A. Přechodná opatření ústavně právního charakteru

1. Dekretem presidenta republiky nebo jiným způsobem bude vyhlášena suverenita ČSR na celém předmnichovském území.

2. Až do ustavení nově zvoleného Národního shromáždění vstupuje v platnost stará ústava ČSR s těmi změnami, které vyžaduje přechodné období (viz kap. B těchto návrhů).

⁵ Beneš své čechoslovakistické stanovisko v moskevských rozhovorech i při jiných příležitostech mírnil hlášením zásady vzájemné tolerance, podle níž mělo být každému ponecháno na vůli, zda se hlásí k národnosti české, slovenské, anebo zda uznává plnou národní jednotu československou. Tento „toleranční princip“, který se pokouší fideisticky vydávat otázku národa za věc individuálního vyznání, formuloval Beneš již v r. 1941 (srov. Zd. Fierlinger, *Ve službách ČSR*, II. díl, str. 198 n.) a ministr londýnské vlády J. Slávik jím operoval v polemice s V. Noskem v politickém výboru Státní rady v září 1943. S tímto tolerančním principem se znovu setkáváme v Benešově poselství z 3. 2. 1944 a při jeho jednáních s delegací SNR na podzim 1944 (viz dokument čís. 92).

⁶ Beneš sám charakterizoval výsledek diskuse o slovenské otázce ve svém referátě v mimořádném zasedání vlády dne 11. ledna 1944 takto: „Odmítl jsem jejich názory ve věcech slovenských, vyložil jsem jim svou thesi o toleranci obou názorů a dohodli jsme se, že každý zůstane na starém svém názoru, aniž by to mělo být překážkou spolupráce.“ (Podle B. Laštovičky, „V Londýně za války“, str. 309.) Při tom si byl zřejmě vědom, že jeho stanovisko ho před lidem doma silně kompromituje. Proto žádal ve zprávě z 25. února 1944 čs. velvyslance Fierlingera, aby působil k tomu, že se v Československých listech nepovede polemika o dvou problémech, v nichž nedošlo k dohodě v rozhovorech s představiteli moskevského vedení KSČ — o Mnichovu a o slovenské otázce (Zd. Fierlinger, *Ve službách ČSR*, II. díl, str. 219). Proto se také ve svých Pamětech v kapitole, kde líčí dosti obsáhle rozhovory s čs. komunisty v Moskvě (E. Beneš, *Paměti*, str. 405—414), o slovenské otázce a o střetnutí názorů na její řešení nezmiňuje ani slovem.

⁷ Viz poznámku čís. 10 k dokumentu čís. 157.

3. Zákony a nařízení vydané na území Československa v době od Mnichova (včetně zákonů a nařízení t. zv. druhé republiky) se prohlašují za neplatné.

4. Vstupují v platnost československé zákony a nařízení předmnichovské, pokud nebudou změněny zákony a nařízeními přechodného období.⁸

B. Vytvoření a složení prozatímních orgánů moci a veřejné správy

1. President republiky.

2. Prozatímní vláda, jmenovaná presidentem republiky (o politickém složení a jiných otázkách prozatímní vlády viz kap. E těchto návrhů).

3. Prozatímní Národní shromáždění, volené zástupci zemských národních výborů. Převezme funkci dřívějšího parlamentu.

4. Zemské národní výbory, vzešlé z národního odboje a volené zástupci okresních národních výborů. Převezmou funkce dřívějších zemských zastupitelstev a zemských politických správ, kromě jiných úkolů přechodného období, stanovených prozatímní vládou, resp. prozatímním Národním shromážděním.

5. Okresní národní výbory, vzešlé z národního odboje a volené zástupci místních národních výborů. Převezmou funkci dřívějších okresních zastupitelstev a okresních politických správ, kromě jiných úkolů přechodného období, stanovených prozatímní vládou, resp. prozatímním Národním shromážděním.

6. Místní národní výbory, vzešlé z národního odboje a volené přímo lidem na místech. Převezmou funkce dřívějších obecních zastupitelstev, kromě jiných úkolů přechodného období, stanovených prozatímní vládou, resp. prozatímním Národním shromážděním.

C. Úkoly prozatímních orgánů moci a veřejné správy v jejich celku

1. Důsledná likvidace režimu okupantů a zrádců. Zajištění a potrestání nositelů okupačního a zrádcovského režimu. Rychlá pomoc obětem okupace a zrady.

2. Zabezpečení demokratického pořádku a klidného přechodu k normálním demokratickým poměrům.

3. Zajištění nerušeného chodu výroby, dopravy a zásobování.

4. K tomu příslušné provisorní zásahy do podniků, ústavů a organizací všeho druhu, které v důsledku sankcí proti okupantům a zrádcům budou převzaty do nové správy.

5. Budování demokratického státního a veřejného aparátu, očištěného od všech zrádných, nespolehlivých a protidemokratických živlů.

6. Budování demokratické armády, vedené důstojníky, kteří se osvědčili v národně osvobozené boji doma i za hranicemi a projevíli důsledně demokratické smýšlení.

7. Provedení voleb do Národního shromáždění.

8. Lhůty pro provedení těchto úkolů mají být co nejkratší. Po zvolení a ustanovení Národního shromáždění končí funkce prozatímních orgánů moci a veřejné správy podle toho, jak usnese nové Národní shromáždění.

⁸ Stalo se tak 3. srpna 1944 ústavním dekretem presidenta republiky čís. 11/1944 Úř. věst. čl. o obnovení právního pořádku. Podle tohoto dekretu ústavní a právní předpisy, vydané v době nesvobody, tj. od 30. září 1938, nejsou součástí československého právního řádu (odst. 2 článku 1. cit. dekretu). Z vůle československých orgánů bylo možno na přechodnou dobu používat ty z předpisů z doby nesvobody, které se svým obsahem nepříčily znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy a zákonů ji měnících nebo doplňujících. Tato výjimka se nevztahovala na předpisy z oboru trestního práva, trestního řízení, práva osobního a rodinného. (Článek 2. cit. dekretu.)

D. Stanovisko presidenta k výše uvedeným návrhům

1. S našimi čtyřmi základními thesemi, které mají být směrodatné pro výstavbu nového života v osvobozené vlasti, projevil president souhlas.⁹

2. S našimi návrhy na přechodná opatření ústavně právního charakteru president souhlasí. Na náš dotaz, nemá-li vláda v úmyslu po osvobození Československa ponechat v platnosti některé zákony a nařízení t. zv. druhé republiky, odpověděl president záporně.

3. S našimi návrhy na výstavbu národních výborů president vcelku souhlasí. S myšlenkou výstavby zemských národních výborů a na vytvoření prozatímního Národního shromáždění za pomoci těchto národních výborů přišel president sám, ještě než jsme my tyto návrhy vyslovili. President s námi dále souhlasí, že národní výbory mají být orgány odshora až dolů volenými, při čemž modus voleb bude záviset na konkrétních okolnostech, za nichž k tvoření národních výborů dojde. President je s námi zajedno, že při tvoření národních výborů nutno rozlišovat dvě etapy: první etapa je nynější období boje proti okupantům, kdy se národní výbory tvoří v podzemí, konspirativně a všemi možnými způsoby. Druhá etapa pak spadá do doby zhroucení a vyhnání okupační moci, kdy národní výbory bude možno a nutno volit veřejně a na široké demokratické základně. Ohledně kompetence národních výborů projevil president určitou nerozhodnost. Na náš poukaz, že státní aparát a veřejná správa budou po vyhnání okupantů rozrušeny a že bude nutno od základů budovat aparát nový, a to jak ve smyslu věcném, tak osobním, uznal president nutnost široké kompetence národních výborů a ne pouze jejich dekorativní charakter. To, jak my ve svém návrhu konkrétně formulujeme kompetenci národních výborů odshora až dolů, president výslovně neodmítl. Zdůraznili jsme ostatně, že národní výbory mají tyto své funkce vykonávat pod vedením a kontrolou vlády. Na druhé straně jsme však stejně tak rozhodně zdůraznili, že národní výbory nesmějí být pouze bezmocnou dekorací a že stanovisko k otázce kompetence národních výborů bude kriteriem, nakolik existuje dobrá vůle provádět výstavbu osvobozené republiky skutečně demokratickou cestou za nejširší účasti lidu a v jeho duchu, tak jak o tom mluví čtvrtá z našich základních thesů.

4. Pokud běží o naše návrhy na stanovení úkolů prozatímních orgánů moci a veřejné správy a na lhůty jejich funkce, president projevil souhlas.

E. K otázkám první prozatímní vlády v osvobozené republice

1. President sám přišel s názorem, že vláda v osvobozené republice musí být vybudována na jiných základech, než tomu bylo dosud. Základem, jádrem a vedoucí silou nové vlády musí podle presidenta být blok tří stran: komunistů, sociálních demokratů a českých socialistů. Vedle tohoto bloku mají být ve vládě zastoupeny složky t. zv. středu a živly t. zv. konservativní (lidovci, agráři).

2. Vyslovili jsme principiální souhlas s tímto názorem presidenta a zdůraznili jsme, že vedoucí blok tří stran (komunistů, soc. dem. a českých socialistů) nesmí vystupovat a cítit se jako nějaký blok „levicový“, nýbrž jako představitel všech základních složek národa — dělníků, rolníků a inteligence — to jest jako představitel zdrcující většiny národa. Vláda sama, v níž tyto složky a jejich političtí představitelé mají hrát vedoucí úlohu, má mít příbráním

⁹ Pro Benešův postoj je charakteristické, jak referoval o moskevských jednáních s delegací KSČ na mimořádném zasedání vlády dne 11. ledna 1944. Tvrdil, že v Moskvě vyslechl názory a program komunistů, ale že se jim v ničem konkrétně nezavázal: „... vysvětlili mi pak dlouze celý svůj program, jak si představují věci ve chvíli, kdy padne Německo a jaký je jejich názor na to, jak bychom měli postupovat při převratu a pak v nové republice. Řekl jsem jim, že vše, co jsem slyšel, vám řeknu, že nic nebudu nikomu zakrývat. V řadě věcí jsem s nimi souhlasil, v řadě věcí jsem zůstal na svém. Žádné konkrétní závazky ani s jedné ani s druhé strany učiněny nebyly. Co mi řekli a co sem do Londýna svým lidem poslal, je jejich program a názor.“ (AÚD KSČ Praha, f. 39, ze zápisu mimořádné schůze čs. vlády 11. 1. 1944.)

lidovců a agrárníků¹⁰ ráz vlády Národní fronty. Blok tří stran nemá být nazýván „blokem levice“, nýbrž jinak. Vyskytl se návrh na název „Národní blok pracujícího lidu měst i venkova“, což ovšem je pouze návrh. Definitivní vhodný název musí být ještě hledán. Věc tato nemá pouze formální charakter, nýbrž hluboký politický význam.¹¹ President s těmito našimi názory souhlasil.

3. Pokud se týká účasti a úlohy komunistů v takové vládě, hájili jsme tento názor: komunisté principiálně souhlasí s účastí na vládě vytvořené na výše uvedené základně. Komunisté, jakožto pravděpodobně nejsilnější strana bloku a vlády, mají podle staré parlamentní tradice nárok na ministerské předsednictvo. S ohledem však na mimořádné poměry, které nastanou po pádu Německa, a nechťice presidentu dělat obtíže, hlavně mezinárodně politického rázu, komunisté prozatím tento nárok neuplatňují, aniž se ho ovšem pro budoucnost vzdávají. Na druhé straně považujeme za samozřejmé, že komunisté musí mít možnost, aby v nové vládě hráli skutečně efektivní úlohu, což mimo jiné znamená, že na příklad takové resorty jako vnitro a národní obrana mají být vedeny komunisty. Nový ministerský předseda musí být ovšem mužem bloku.

President v zásadě uznal náš nárok na ministerské předsednictvo, nakolik je pravděpodobné, že komunisté budou nejsilnější stranou. Uvítal, že komunisté tento nárok prozatím uplatňovat nemíní, a souhlasí, aby se pro budoucnost tohoto nároku nevzdávali. Pokud běží o ostatní resorty, tu president souhlasí, že komunisté mají právo na některé t. zv. politické resorty, a bude to také prosazovat. Nemůže prý ovšem dát závazný slib ohledně těch resortů, které jsme konkrétně jmenovali, nakolik prý podobné konkrétní sliby neučinil dosud na žádnou stranu. Také však se své strany neříká ne.

4. Jsme rozhodně proti tomu, aby nynější londýnská vláda přišla domů, byť i ve stavu demise. Hájíme názor, že už první provisorní vláda pro domov, kterou by president republiky jmenoval ještě z Londýna, musí být vytvořena na výše uvedené základně a podle výše uvedených principů. Kontinuitu s nynější vládou může tvořit to, že do první provisorní vlády pro domov vejdou někteří její členové nynější londýnské vlády, zásadě pak, že už první provisorní vláda má mít dostatečný počet zástupců domácího odboje, je nutno a možno vyhovět tak, že do ní budou jmenováni členové z domova v předběžné dohodě s domovem, při čemž mohou být ponechána vakantní místa, která mají být obsazena ihned, jakmile se najdou vhodné domácí osobnosti. Prohlásili jsme, že za naši stranu můžeme v dané chvíli takové osobnosti i z domova navrhnout. Všeobecně jsme zdůraznili, že první provisorní vláda může být — bude-li toho potřebí — brzy po příchodu domů reorganisována, hlavně pokud běží o zastoupení domácího odboje. Rozhodně však odmítáme dát souhlas k tomu, aby se domů vracela nynější londýnská vláda, která by se jak svým složením, tak svou vnitropolitickou linií dostala ihned do konfliktu s cítěním a smýšlením převážné většiny národa, což by neprospělo ani posici presidenta.

President nám původně sdělil, že nynější londýnská vláda má jít domů, ovšem ve stavu demise, aby tak bylo naznačeno, že běží o provisorium. O novou vládu, složenou podle nových principů a na nové základně, má být jednáno teprve v Praze. Po našem prohlášení o nepřijatelnosti takového postupu a po vyložení našeho výše uvedeného názoru na tuto věc,

¹⁰ Viz pozn. čís. 5 k dokumentu čís. 2.

¹¹ Postupné budování bloku socialistických stran — Komunistické strany Československa, Čs. sociální demokracie a čs. národních socialistů — v průběhu druhé světové války, k němuž došlo z iniciativy KSČ, bylo nevhodnější formou akční spolupráce různorodých složek národního odboje a stalo se i východiskem pro budoucí uspořádání politických poměrů v osvobozené republice. Stanovení politicky správného názvu pro „blok socialistických stran“ nebylo bezvýznamné. Národní socialisté totiž hovořili záměrně o „levicovém“ či o „Socialistickém bloku“, aby tím vyjádřili jen jeho dílčí charakter a aby tím naznačili, že se vztahuje jen na určitou část národa. Komunisté se naopak názvem „Národní blok pracujícího lidu měst i venkova“ snažili vyjádřit jeho celonárodní charakter a také skutečnost, že kromě užitečné akční spolupráce vedoucích činitelů socialistických stran má rozhodující význam pro další vývoj národně osvobozeneckého boje především vytváření jednoty dělnické třídy a pracujícího lidu v boji proti okupantům.

prohlásil president, že je ochoten o tomto návrhu uvažovat a jednat, vidí však obtíže technického rázu, hlavně pokud běží o zastoupení domácího živlu. Podle jeho názoru má být taková vláda složena ze dvou třetin z domácích lidí. Jinak se prý neuzavírá dalšímu jednání o této záležitosti a viděl by v tom, kdyby se věc uskutečnila ve smyslu našeho návrhu, mnohé výhody jak pro sebe, tak i pro věc samu.

5. Nabídku presidenta, aby komunisté (jeden nebo dva) vstoupili už do nynější londýnské vlády, jsme museli odmítnout, a to hlavně z důvodů politických.¹² Uznáváme dnešní londýnskou vládu jako legitimní představitelku suverenity Československé republiky, podporujeme ji ve všech věcech, které dělá dobře, jsouce podstatnou součástí Národní fronty, spolupracujeme s vládou (viz loyální a pozitivní činnost komunistů ve Státní radě i mimo ni), avšak vzít takovou odpovědnost zejména za nynější složení vlády a za její celkovou linii, obzvláště ve vnitřní politice, nikterak nemůžeme. Náš vstup do vlády připadá v úvahu teprve po její úplné rekonstrukci ve smyslu výše uvedených zásad a na nové platformě.

F. K otázkám jednotné strany

1. K různým projektům o vytvoření jednotné strany z komunistů, sociálních demokratů a českých socialistů¹³ máme toto stanovisko: Nejsme zásadně proti. V emigraci však takové sloučení není možno provést. Vytvoření skutečně jednotné, politicky a ideologicky pevné strany možno provést teprve doma, cestou demokratickou, za plné účasti všeho členstva v úvahu připadajících stran. Na dané etapě je základnou naší politiky blok tří stran (komunistů, sociálních demokratů a českých socialistů).

2. Zároveň jsme toho názoru, že t. zv. masové organizace, zejména odbory, družstva a pod., mají být hned od začátku reorganisovány a budovány jako organizace jednotné a že dřívější roztržitosti musí být stůj co stůj zabráněno.

3. Ve věci jednotné strany prohlásil president, že má na to svůj názor, že však jej nikomu nevnučuje. Nechť si strany jednají podle svého. Co se strany českých socialistů týče, chce prý president prosazovat, aby k její obnově v osvobozené vlasti nedošlo. Kam mají členové strany českých socialistů vstoupit, nám president neřekl.

G. O některých otázkách hospodářských

1. Po vyhnání Němců a osvobození republiky bude situace vyžadovat rychlý zásah do hospodářských a majetkových poměrů. Hospodářské objekty všeho druhu (průmyslové, zemědělské, obchodní, finanční), které budou podléhat rychlému zásahu veřejné ruky, možno rozdělit na dvě hlavní kategorie: předně hospodářské objekty ukradené Němci v rámci nacionální, rasové a politické persekuce. Za druhé hospodářské objekty patřící zrádcům.

2. Pro prvou kategorii navrhuje: a) Všechny majetkové převody od Mnichova, prováděné jako akty nacionální, rasové a politické persekuce, se považují za neplatné. b) Všechny objekty (živnostenské, zemědělské, obchodní atd.) v hodnotě do půl mil. předmnichovských korun (na příklad) se ihned vracejí dřívějším majitelům. c) Do podniků s vyšší hodnotou

¹² Londýnská vláda se totiž skládala převážně z členů původního pařížského Národního výboru a byla v ní řada reakcionářů (Feierabend, Ingr, Slávik). Byla vyložene představitelkou zájmů české a části slovenské nefašistické buržoazie, při čemž dva pravcoví sociálně demokratičtí ministři jí měli dát pochybnou legitimaci mluvit navenek jménem všech vrstev národa. Přirozeně že na charakteru této vlády by nemohl nic změnit ani Benešem navrhovaný vstup 2—3 komunistů a levicových sociálních demokratů. O tom, že Beneš předložil tuto nabídku i levicové skupině sociální demokracie, píše Zd. Fierlinger ve své knize *Ve službách ČSR*, II. díl, str. 201. Levicoví sociální demokraté však také Benešovu nabídku odmítli, neboť rovněž nechtěli brát odpovědnost za činy a politickou linii Srámkovy vlády. Ustavení vlády Národní fronty, jak k němu došlo v březnu 1945, nebylo ještě v r. 1943 možné jednak z mezinárodních důvodů, jednak k tomu ještě nedozrálé podmínky v národně osvobozeném hnutí českého a slovenského lidu.

¹³ Viz poznámka čís. 3 k dokumentu čís. 2.

a zejména do všech akciových společností bude dosazena veřejná národní správa až do rozhodnutí nového Národního shromáždění. Po tuto dobu může být původním majitelům vypláceno určité odškodnění ve formě renty nebo podobně.

3. Pro druhou kategorii navrhuje konfiskaci ve prospěch obětí národně osvobozené boje.

4. President projevil s těmito návrhy zásadní souhlas, při čemž podotkl, že jeho úmysly jsou ještě dalekosáhlejší.

H. K otázce německé

1. President republiky nám rozvinul svůj plán t. zv. transferu, resp. vystěhování Němců. Řekli jsme, že bude vhodno volit taktičtější postup. Je účelnější, bude-li věc řešena v rámci akce potrestání vinníků války a zločinů proti Československé republice po linii antifašistické a antinacistické ve smyslu těchto thesů:

a) Potrestání budou — včetně vypovězením z republiky a konfiskací majetku — všichni, kdož aktivně pomáhali Hitlerovi a dopustili se velezrady proti republice.

b) Ostatním občanům německé národnosti bude dána možnost, aby optovali buď pro Německo, nebo pro Československo. Přitom si československá vláda vyhrazuje rozhodnutí v každém individuálním případě.

c) Aktivní účast československých občanů německé národnosti na protihitlerovském boji jak před Mnichovem, tak po Mnichovu přináší s sebou automaticky nárok na československé státní občanství.

d) Celou akci nutno provádět za aktivní účasti německých antifašistů.

2. V odpověď na naše vývody president prohlásil, že toho, co on má v úmyslu, může být dosaženo postupem, který navrhuje. Zdůraznil přitom, že na konci této očistné akce musí stát Československá republika jako stát národní, slovanský.

Různé

1. Značná část diskuse s presidentem byla věnována problémům, které souvisí s Mnichovem, s kapitulací a se stanoviskem k háchovštině, zejména až do příchodu Heydricha. Prohlásili jsme rozhodně, že s kapitulací nemůžeme v žádném případě souhlasit. Stejně tak považujeme za falešný postup vůči Háchovi a háchovštině ihned od začátku, zejména tehdejší politiku „dvou železek v ohni“.¹⁴ Problém zůstal otevřený a každá strana trvá na svém. Rozdílné stanovisko v těchto věcech nesmí však být a nebude překážkou pro společný postup nyní i v budoucnosti.

2. President nám sdělil, že v lednu má být do Moskvy vypravena delegace Státní rady. Shodli jsme se v tom, že této příležitosti má být využito v pokračování jednání už přímo s autoritativními zástupci stran, které mají tvořit příští blok a vládu. Bude zejména nutno vypracovat platformu, resp. program bloku, případně vlády. Dbejte toho při sestavení delegace, v níž musí být samozřejmě také zástupci komunistů.

3. V příloze vám posíláme některé návrhy, týkající se rozhlasové propagandy v Londýně, které jsme předali presidentovi na jeho žádost.¹⁵

4. Prosíme, abyste nám příjem tohoto dopisu telegraficky potvrdili, obsah dopisu projed-

¹⁴ Obě křídla české buržoazie na sebe navzájem pohlížela jako na politické partnery, nikoliv jako na úhlavního nepřítele. Benešovci udržovali ještě dlouho po 15. březnu 1939 styky s protektorátními činiteli (viz dokument č. 2). Exponovaní činitelé tzv. Protektorátu byli nadšeně vítáni na Západě (např. Feierabend, ministr protektorátní vlády, dostal ihned ministerské křeslo ve Šrámkově emigrační vládě). Politika „dvou železek“ vedla nakonec londýnské buržoazní představitele k tomu, že dlouho chránili reprezentanty „háchovštiny“ a po celou dobu boje, i po roce 1945 hledali omluvy pro jejich činnost. Dlouho nesouhlasili s požadavky komunistů vydat jasnou proklamaci proti kolaborantům a diferencovat se tak od zrádcovského křídla české buržoazie.

¹⁵ Připojené návrhy na vedení rozhlasové propagandy z Londýna jsou otištěny v práci B. Laštovičky, V Londýně za války, str. 332—324.

nali a sdělili nám své stanovisko, informovali vhodnou formou naše přátele ze stran bloku a vůbec postupovali ve smyslu tohoto dopisu.¹⁶

5. Konečně prosíme, abyste nám pravidelně posílali všechny československé periodické i neperiodické publikace, bude-li možno přes s. Fierlingera.

Přijměte od nás srdečný pozdrav pro celou naši obec v Anglii. Na brzkou shledanou s jedním z vás ještě v Moskvě a s ostatními v Praze.

1 příloha.

Gottwald.

Klement Gottwald, Spisy XI, Praha 1955, str. 259—272. — Zpřesněno podle originálního dokumentu — AÚD KSČ Praha. Fond KG, IV/1a — 1943/105.

[4]

1943, 29. prosinec. Usmaň (SSSR). — Manifest slovenských vojáků, kteří přešli v říjnu 1943 na sovětskou stranu¹

Prevolanie k Slovenskému národu a k slovenskej armáde.

Slováci, Slovenky! Vojáci slovenskej armády!

My dôstojníci, rotmajstri, poddôstojníci z povolania, hodnostníci, vojaci 1. slovenskej PD, ktorí sme v deň 25. výročia Martinskej deklarácie² přešli na stranu Rusov, pred vstupom

¹⁶ Dopis K. Gottwalda doručil V. Noskovi prezident Beneš. Současně přivezl do Londýna pro skupinu levicových sociálních demokratů ve Velké Británii [tzv. skupina „Nové svobody“] dopis Zd. Fierlingera. Oba dopisy, Gottwaldův i Fierlingerův byly psány po vzájemné dohodě; Fierlinger byl o obsahu rozhovorů podrobně informován jak představiteli KSČ, tak Benešem. Obsah svého dopisu ze dne 21. 12. 1944 podrobně reprodukuje va své publikaci „Ve službách ČSR“, II. díl, str. 197—206.

¹ V průběhu roku 1942—1943 přeběhlo k sovětské armádě nebo k sovětským partyzánům mnoho příslušníků slovenské tisoenské armády, poslané proti SSSR. Téměř všichni se hlásili dobrovolně do řad čs. vojska v Sovětském svazu.

30. října 1943 časně ráno přešlo nedaleko Melitopolu na Krymu přes dva tisíce vojáků a důstojníků slovenské 1. pěší divize s plnou výzbrojí na sovětskou stranu fronty a vzdalo se sovětským jednotkám. Tímto přechodem prakticky skončila neslavná historie polního tažení slovenské armády po boku nacistické armády v Sovětském svazu.

Na počátku listopadu 1943 po přesunu do tábora Usmaň ve Voroněžské oblasti se tito slovenští vojáci zorganizovali v tzv. Pluk slovenských dobrovolníků v SSSR a požádali sovětskou vládu o povolení vstupu do československé jednotky v SSSR. Tomuto přání bylo vyhověno a pluk se stal základem 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR. Jak hromadný přechod slovenských vojáků, tak i jejich rozhodnutí bojovat po boku Sovětského svazu proti společnému nepříteli bylo politicky velmi významné. Dokazovalo, že spojencem hitlerovců není slovenský lid, ale jen fašistický režim.

Představitelé slovenských vojáků promluvili do moskevského rozhlasu a sešli se i s prezidentem Benešem za jeho pobytu v Moskvě v prosinci roku 1943. Na závěr pobytu v Usmaní před odchodem do výcvikového tábora v Jefremově uskutečnilo se 29. 12. 1943 slavnostní shromáždění zástupců jednotlivých setnin a důstojníků, které schválilo významný programový dokument „Prevolanie k slovenskému národu a k slovenskej armáde“, orientující slovenský lid na všestranné zesílení národně osvobozenického boje a přípravu povstání a vyjadřující odhodlání bojovat za nové demokratické Československo, v němž bude rozhodovat vůle lidu a v němž bude poměr Čechů a Slováků upraven na základě úplné rovnoprávnosti.

Provolání se svým obsahem hlásilo k linii moskevského vedení KSČ a bylo také významným příspěvkem do právě probíhající diskuse o existenci slovenského národa a o řešení slovenské otázky v poválečné ČSR, na což poukázal V. Kopecký v článku „Znovu o Češích a Slovácích“ (viz dokument čís. 6). (Blíže viz VHA Praha, SSSR I, I-5-3; dále stať K. Krátkého „Vznik a bojová příprava 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR“ v publikaci „Za svobodu Československa“, II. sv.; K. Krátký, Rozklad armády tzv. slovenského štátu a přechod jejích příslušníků k Sovětské armádě, Historie a vojenství, 1956/2, str. 196—203; Československé listy čís. 10 z 31. 12. 1943 a čís. 1 z 15. 1. 1944.)

² Martinská deklarace byla vyhlášena 30. října 1918 Slovenskou národní radou, ve které byly zastoupeny všechny předválečné politické skupiny na Slovensku. Oficiálně proklamovala vstup Slováků do československého státu.